

Thea Ryrfors Wien

Fra De Britiske Øyer til Trøndelag

Hva kan insulære gjenstander fortelle om sosiale roller og kjønnsroller i vikingtiden?

Bacheloroppgave i Arkeologi

Veileder: Heidi Mjelva Breivik

Mars 2023

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Thea Ryrfors Wien

Fra De Britiske Øyer til Trøndelag

Hva kan insulære gjenstander fortelle om sosiale roller og kjønnsroller i vikingtiden?

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
Mars 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	2
2. Import fra De britiske øyer til Norge	3
3. Gjenstandsmateriale.....	5
3.1 Ringspenner	6
3.2 Insulære beslag	7
3.3 Vektutstyr	8
3.4 Relikvieskrin	9
3.5 Sverd L	10
3.6 Bronsekar	11
3.7 Bronseøse.....	12
3.8 Trebøtte med bronsebeslag	12
3.9 Drikkehorn.....	12
4. Analyse av graver	13
4.1 Graver i denne oppgaven.....	14
4.2 AOT-verdi.....	15
4.3 Utvalg av rike graver	15
4.4 Utvalg av fattigere graver.....	17
5. Diskusjon	18
6. Konklusjon	21
7. Kilder	23
Vedlegg 1: Oversikt over gjenstandene inkludert i oppgaven.....	25
Vedlegg 2: Oversikt over insulære gjenstander i gravene	27
Vedlegg 3: Oversikt over AOT-verdien til gravene.....	28

1. Introduksjon

Problemstillingene jeg har til denne bacheloroppgaven er: Var de insulære gjenstandene som kom til Trøndelag i løpet av vikingtiden luksugjenstander forbeholdt menneskene i det øverste sjiktet i samfunnet? Kan de insulære funnene bevitne at både menn og kvinner kunne ha viktige posisjoner i samfunnet i vikingtiden? I denne oppgaven refererer «insulær» til De britiske øyer. For å diskutere disse problemstillingene skal jeg ta for meg gjenstander fra De britiske øyer som ble importert til Trøndelag i løpet av vikingtiden.

Eksakt når vikingtiden begynte og når den sluttet er et tema som har blitt diskutert mye blant fagfolk. Lenge har man tatt utgangspunkt i at angrepet på Lindisfarne i 793 markerte starten på Vikingtiden, og at slaget ved Stamford Bridge i 1066 endte vikingtiden, men det er flere fagfolk som argumenterer for at vikingtiden hadde sin begynnelse tidligere på 700-tallet. Gjenstandsmaterialet jeg skal ta for meg i denne oppgaven er blitt datert til å være fra rundt år 800 til siste del av 900-tallet. Derfor er det denne tidsperioden jeg skal fokusere på.

Vikingtiden er kanskje mest kjent for å være perioden da skandinaviske røvere og krigere dro på tokter og kriget rundt i Europa. Selv om dette er sant, så var det også flere sider ved vikingene. De var ikke bare voldelige villmenn, men hadde fredelige yrker som bønder og handelsmenn også. Vikingene reiste over store deler av Europa, og til og med til andre verdensdeler også. Dette var mulig ettersom de hadde en avansert skipsteknologi og var erfarne sjøfolk. Religionen deres, norrøn mytologi, fungerte også som en motivasjon og driver til eventyrlysten deres, da gudene var fryktløse og eventyrlystne selv. Religionen glorifiserte en krigersk kultur, og de som døde i strid kom til Valhall – Odins sal og vikingenes svar på himmelen. Dette gjorde vikingene til fryktløse og gode krigere som var fryktet flere steder i Europa.

Det finnes flere teorier om hvorfor vikingene valgte å sette ut på tokter og reiser til steder som De britiske øyer. Det finnes også flere teorier om hva som var motivasjonen bak ønsket til vikingene om å tilegne insulære varer. Flere av disse teoriene skal jeg trekke frem og diskutere i oppgaven som utgangspunkt for min analyse. En arbeidshypotese er at de insulære gjenstandene var luksusvarer og forbeholdt det øverste sjiktet i vikingtidens samfunn i Trøndelag. For å undersøke dette skal jeg vurdere insulære gjenstander funnet i Trøndelag ved hjelp av Lotte Hedeagers (1978) AOT-modell, samt trekke frem et utvalg av gravene som

jeg skal analysere nærmere. Teksten presenterer alle de kjente insulære funnene i Trøndelag med T-nummer, men det er gravfunnene som jeg forfølger i mine analyser.

Ved å ta utgangspunkt i at de insulære gjenstandene var luksusobjekter, så skal oppgaven ta for seg funnkontekstene til materialet, og koble de sammen med sosiale roller i samfunnet. Her blir også kjønnsperspektivet en viktig del av analysen og diskusjonen ettersom de fleste av gravene med insulære gjenstander tilhørte kvinner, og kvinner er en gruppe i vikingtiden som lenge har blitt sett på som mindre viktige enn mennene. Funnene i denne oppgaven, og fordelingen av dem, kan vise til at også kvinnene kan ha hatt viktige sosiale roller i samfunnet.

Først skal oppgaven ta for seg import fra De britiske øyer til Norge i kapittel 2. Dette kapitlet går gjennom hvilke gjenstander som ble importert, måter vikingene tilegnet seg gjenstandene på, samt motivasjonen bak importen. Kapittel 3 ser på de ulike funnkategoriene i forbindelse med import fra De britiske øyer. Her blir de ni forskjellige gjenstandsgruppene presentert. Kapittel 4 tar for seg gravskikk i vikingtiden og en analyse av gravene med de insulære gjenstandene i denne oppgaven. Et utvalg av gravene blir trukket frem for analyse. Kapittel 5 er diskusjonsdelen som tar opp de forskjellige gravene fra kapittel 4. Her blir det diskutert hvorvidt de gravlagte kvinnene og mennene tilhørte det øverste sjiktet i samfunnet eller ikke, samt den sosiale rollen de kan ha hatt. Til slutt kommer konklusjonen til teksten i kapittel 6.

2. Import fra De britiske øyer til Norge

En stor del av de importerte varene til Norge i vikingtiden besto av kirkelige gjenstander, hovedsakelig beslag fra bøker og relikvieskrin. Mange av disse beslagene, omtrent halvparten, ble gjort om til smykker. På grunn av dette er det kanskje ikke så rart at ca. 80% av importerte insulære gjenstander er funnet i kvinnegraver. Andre importerte insulære gjenstander som ikke nødvendigvis har en religiøs bakgrunn er beltebeslag til hester, vekter, hengekar, beslag fra bøtter og ringspinner. Det at mange av disse gjenstandene er hele, og ble brukt til sitt opprinnelige formål etter at de kom til Norge kan vise til at de ikke nødvendigvis ble skaffet gjennom tokter, men på en mer fredelig måte. Som Zanette Tsigaridas Glørstad (2012) nevner i artikkelen sin i *Norwegian Archaeological Review*, så kan dette vise til et elitenettverk som sørget for handel av luksuriøse gjenstander. Kvinnegravene med importerte

smykker kan også vise til ekteskap på tvers av kulturer for å inngå allianser (Glørstad, 2012: 37). Dette kan dermed bety av kvinnene i disse gravene med insulære spenner fra 800-tallet var av piktisk eller keltisk opprinnelse, eller norrøne kvinner som brukte smykkene for å vise sin forbindelse til koloniene på de britiske øyer (Glørstad, 2012: 38).

Vi vet at vikingene tilegnet seg varer både gjennom tokter og gjennom handel. Det var likevel ikke nødvendigvis en så stor distinksjon mellom disse to aktivitetene. På den samme reisen kunne vikingene plyndre et sted, for så handle med det de hadde plyndret for å oppnå mer ønskelige varer (Sheehan, 2013: 815).

En teori om hvorfor vikingene importerte insulære gjenstander til Norge, er at de trengte dem som gaver. Gjennom skriftlige kilder så vet vi at samfunnet i Skandinavia under vikingtiden var organisert etter en kultur hvor man delte ut og mottok gaver. Disse kildene inkluderer lover, sagaer og skaldar - hovedsakelig fra Island, men også i en mindre grad Norge. Utvekslingen av gaver var en måte å inngå og oppfylle kontrakter på. Selv om det i teorien var frivillig å gi gaver, så var det i virkeligheten en felles aksept at man var forpliktet til å gjengi gesten med en gave tilbake. Dermed lå det en sosial dynamikk og forpliktelse bak handlingen. Gaveutvekslingen styrket veksten av den sosiale eliten ettersom handlingen førte til nye relasjoner og forpliktelser hvor man for eksempel inngikk allianser med hverandre. Gavnildhet kunne også bli brukt for å pleie lojaliteten til ens følgere (Sheehan et al. 2013: 811, 812).

Mye av materialet som er blitt importert fra De britiske øyer til Norge var ikke nødvendigvis av høy økonomisk verdi, men for vikingene kunne det kunstneriske verdien være høy. Gjenstandene var som regel også av høyere kvalitet enn det vikingene selv hadde, og sammen med den eksotiske opprinnelsen til gjenstandene så kan dette også ha ført til gjenstandenes høye verdi i Skandinavia. Ettersom det insulære materialet var av god kvalitet, svært dekorative og eksotiske, så var de perfekte for gaveutvekslingen. Mye av det insulære materialet ble også partert og omgjort til smykker og spenner. Ettersom det meste av denne typen insulære gjenstander er funnet i kvinnegraver, så er de antatt å være gaver eller suvenirer til kvinnelige familiemedlemmer (Sheehan, 2013: 818, 819, 820). En annen teori om hvorfor vikingene søkte rikdom over havet, og hvorfor mye av det havnet i kvinnegraver, er at vikingmennene trengte såkalt 'brudepris'. Kanskje dro vikingene ut fordi de trengte å

skaffe seg en god nok økonomi og en passende rikdom for å kunne få seg den kvinnen de ønsket til hustru? (Barrett, 2008: 676).

Det er også blitt foreslått en teori for vikingenes tidligste reiser som går ut på at vikingene egentlig ikke var på utkikk etter handel, men at målet deres var å få tak i varer de kunne bruke for å oppnå prestisje i hjemlandet (Sheehan et al. 2013: 814).

3. Gjenstandsmateriale

Denne oppgaven tar for seg 67 insulære gjenstander. Gjenstandene er hentet fra Aina Margrete Heen-Pettersen (2022) sin doktorgradsavhandling. Det er kun de insulære gjenstandene med T-nummer som er inkludert i denne oppgaven. Det som gjør at vi vet at disse gjenstandene er insulære er som regel dekoren og utforming, i tillegg til at man kan se på hvor de forskjellige funngruppene er mest konsentrert i Europa. Hvis en funngruppe er mest konsentrert i Irland, så er det naturlig å tenke at det er Irland som er opprinnelsesstedet til denne gruppen gjenstander. De forskjellige funngruppene som er inkludert i denne oppgaven er: ringspenner, sølv- og bronsebeslag, vektutstyr, relikvieskrin, sverd av type L, bronsekar, bronseøse, trebøtte med bronsebeslag og drikkehorn. Nedenfor er det en tabell som viser kjønnsfordelingen og antall insulære gjenstander innenfor hver funngruppe. Jeg har valgt å ta med kjønnsfordelingen for å få et perspektiv på kjønnsrollene i samfunnet, og hvilke gjenstander som var assosiert med hvilket kjønn. Kjønnsfordelingen vil bli diskutert innenfor de forskjellige funnkategoriene.

	Bronsebeslag	Sølvbeslag	Kar	Øse	Sverd L	Ringspenne	Drikkehorn	Bøtte	Vektlodd	Skrin
Mann	3	-	1	1	2	-	1	-	1	-
Kvinne	13	2	4	4	-	3	6	3	-	1
Ukjent	14	-	-		3	-	3	-	2	-
Sum:	30	2	5	5	5	3	10	3	3	1

Tabell 1: Oversikt over insulære gjenstander inkludert i oppgaven

Det er en varierende mengde gjenstander i de forskjellige funngruppene. De insulære bronsebeslagene er den største funngruppen med 30 gjenstander. I tillegg er det funnet to insulære beslag av sølv. Etter beslag er det drikkehorn som er den nest største funngruppen

med 10 eksemplarer. Selv om drikkehornene er den nest største funngruppen, er de likevel svært eksklusive og sjeldne, spesielt når man tenker på at det kun er funnet 10 stykker fra en periode på mer 250 år. Av insulære bronsekar og bronseøser er det kun funnet fem eksemplarer av hver. Det samme gjelder for Sverd av Petersen type L. I funngruppene ringspenne, bøtte og vektlodd er det funnet tre eksemplarer av hver. Til slutt har vi den minste og mest sjeldne funngruppen med kun en gjenstand: det insulære relikvieskrinet.

3.1 Ringspenner

Ringspenner ble gjennom 600- og 700-tallet en viktig del av kelternes smykketradisjon, og de var assosiert med eliten. I Irland har de blitt assosiert med menn, men i Skottland var det damene som bar dem. I Irske lovtekster, *Senchus Mór* og *Críth Gablach*, kan man lese om hvordan de luksuriøse spennene av gull og sølv ble brukt av menn med status innenfor det irske aristokratiet. Forskjellige spennere ble brukt av forskjellige grupper innenfor det hierarkiske systemet. Spennene var dekorert med kristne avbildninger og inskripsjoner, noe som viser til det nære forholdet mellom den religiøse og politiske eliten. Ringspennene var dermed politiske symboler i Irland på 600- og 700-tallet (Glørstad, 2012: 30, 33).

Frem til 2012 har det blitt funnet 162 ringspenner i Norge. 22 av dem er fra de britiske øyer, mens 140 er kopier laget lokalt. Omtrent 60% av ringspenne funnet i Norge kommer fra gravkontekster (Glørstad, 2012: 34).

I Norge endret bruken av ringspenner seg over tid. De kom først til Norge på starten av 800-tallet i sammenheng med vikingenes reiser til De britiske øyer. Ut dette århundret ble ringspennene brukt av kvinner. Halvveis inn i 800-tallet begynte vikingene å lage egne, lokalt produserte kopier av spennene. De fleste av disse kopiene ble deponert gjennom første halvdel av 900-tallet, men nå i mannsgraver og skattefunn. De opprinnelige insulære ringspennene var laget av sølv, forgylt sølv og bronse. De skandinaviske kopiene var hovedsakelig laget av bronse, og i noen tilfeller jern. Det er funnet spor av tinn-belegg på mange av spennene som

Figur 1: Ringspenne T13711c fra Fossem, Steinkjer. Foto: Kari Dahl, NTNU Vitenskapsmuseet

gjorde at de fikk et sølvaktig utseende. Kopiene skiller seg også tydelig ut fra de insulære, både ved størrelse, materiale og dekor (Glørstad, 2012: 36, 40).

Fra slutten av 800-tallet utover første halvdel av 900-tallet gikk ringspennene fra å være et kvinnesmykke til å bli brukt av menn for å vise sosial stand. Det var menn av høy sosial og politisk status som bar dem. Nå hadde spenner og kapper blitt viktige sosiale og politiske symboler (Glørstad, 2012: 42).

Tre insulære ringspenner er blitt funnet i Trøndelag. Alle ringspennene er blitt funnet i kvinnegraver. De tre spennene som er inkludert i denne oppgaven er T17535 fra Fossem, Steinkjer; T4213 fra Smolan, Steinkjer og T13711c fra Nes, Bjugn. T4213 og T13711c er datert til 800-tallet, mens T17535 er datert til vikingtid (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

3.2 Insulære beslag

Insulære bronsebeslag er den gjenstandsgruppen som det er funnet flest gjenstander av i Trøndelag og resten av Norge. I Trøndelag er det funnet 30 insulære bronsebeslag, samt to insulære beslag av sølv. Beslagene er dekorerte, og det er vanligvis gjennom dekoren man kan bestemme opprinnelsesland. De fleste av beslagene har sannsynligvis vært festet på seletøy og kirkelige gjenstander før de havnet i vikingenes hender. Irland er antatt å være opprinnelseslandet til de fleste av beslagene. Kun fire av beslagene fra Trøndelag er identifisert som angelsaksiske. I Trøndelag er det funnet 32 beslag fra 20 sikre graver. 15 av disse er funnet i kvinnegraver, mens kun tre er funnet i mannsgraver. 17 av beslagene kan gis en mer nøyaktig datering, og viser at de fleste, 12 stk, er fra 800-tallet (Heen-Pettersen, 2013: 51) (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A). Se vedlegg 1 for oversikt over de 32 insulære beslagene fra Trøndelag.

Ofte er det ikke lett å identifisere om gjenstandene har blitt importert til Skandinavia gjennom handel eller tokter under vikingtiden. De insulære beslagene er som regel antatt å ha blitt utsatt for plyndringstokter (Heen-Pettersen, 2013: 51). Dette er på grunn av beslagene sine opprinnelige bruk på kirkelige gjenstander. De var nok ikke handelsvarer som frivillig ble gitt til hedenske vikinger (Sheehan, 2013: 818). Her er det mer sannsynlig at vikingene, som ikke hadde noe forhold til eller respekt for kristendommen og det kirkelige, anså kirker og klostre som lette ofre med stor gevinst (Barrett, 2008: 675). Da vikingene kom hjem igjen

til Norge er det sannsynlig at beslagene ble gitt som gaver og suvenirer til kvinnelige familiemedlemmer. Dette er en mulig forklaring på hvordan de insulære beslagene havnet i Norge (Heen-Pettersen, 2013: 51).

Mange av beslagene er påført hull og nåler/nåleanheng i ettertid. Disse tilføringene gjorde at beslagene kunne bli brukt som draktspenner. Det er blitt foreslått at beslagene kan ha blitt brukt som en tredje spenne mellom de to klassiske skålspenner. Noe av grunnlaget for at denne teorien kan stemme, er at de fleste av de insulære beslagene fra Trøndelag er funnet i graver sammen med skålspenner. Det finnes også eksempler som viser til at beslagene kan ha hatt flere forskjellige bruksområder, deriblant til belter. Uansett hvordan beslagene har blitt båret så må de ha vært iøynefallende og eksklusive draktsmykker. De fleste av beslagene hadde som nevnt fine dekorasjoner og de fleste var forgylt. Beslagene kan ha vært viktige symboler på status og bevis for personen til tilkobling til De britiske øyer (Heen-Pettersen, 2013: 52, 53, 54).

Figur 2: Bronsebeslag T27216. Foto: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet

3.3 Vektutstyr

Vektutstyr var en importvare til Norge, men om utstyret var importert fra øst eller vest er et emne for diskusjon for forskere (Solberg, 2019: 226). Det er funnet rester av skålvecter i 12 forskjellige vikingtidsgraver i Trøndelag. Vekter og vektlodd ses som regel på som en indikasjon på handel, og at personene som ble gravlagt med dette utstyret var handelsmenn og -kvinner. De fleste av skålvectene som er funnet i Norge stammer mest sannsynlig fra Anglo-Irsk område, men det er også en mindre gruppe som sannsynligvis har østlig eller sentraleuropeisk opprinnelse. Likevel så kan det være vanskelig å vite sikkert hva som er opprinnelsesstedet (Heen-Pettersen, 2013: 56). Vektutstyret denne oppgaven skal ta for seg er tre vektlodd: T28144:2 fra Mære, Steinkjer; T1047 fra Tønnøl, Bjugn og T3213 fra Solstad, Skaun. Kun ett av disse vektloddene (T1047) er blitt funnet i en grav, som for øvrig tilhørte

en mann. De to andre vektloddene er løsfunn og metalldetektorfunn (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

Det er generelt en enighet blant fagfolk om at de som ble gravlagt med vektutstyr hadde et yrke innenfor handel. På denne måten kan vi vite at også kvinner tok del i handel. Noen steder, som Birka i Sverige, er det til og med en overvekt av kvinner som er begravd med vektutstyr. I Birka ble 32% av alt vektutstyret funnet i kvinnegraver, mens 28% ble funnet i mannsgraver. De resterende funnene er ikke kjønnsbestemt. I Norge så er det en litt annen kjønnsfordeling av funn av vektutstyr. Her har kun 17% blitt funnet i kvinnegraver (Jarman, 2021: 159).

3.4 Relikvieskrin

De fleste relikvieskrinene som havnet i vikingenes hender ble ødelagt og delene ble brukt til andre formål. For eksempel ble beslag fra skrin gjort om til smykker og spenner. Det er ikke gjort mange funn av relativt hele relikvieskrin. På verdensbasis er det kun funnet 12 stykker. Av disse er fem funnet i Irland, ett i Skottland, tre i Italia og tre i Norge. Det er også blitt funnet deler av relikvieskrin fra vikingkontekster i Irland, Skottland og Skandinavia (Heen-Pettersen & Murray, 2018: 53). Insulære relikvieskrin i form av hus gikk ut av produksjon i Irland og Skottland på 900-tallet. En av grunnene til dette kan være vikingenes angrep på kirken i Irland og Storbritannia. Andre grunner kan for eksempel være en endring i den religiøse utøvelsen eller fokus som gjorde at kirken ikke hadde bruk for skrinene lenger. Skrinene virker å ha vært relativt vanlige i Irland i tidlig middelalder, men de ble produsert og brukt i Skottland i tillegg (Heen-Pettersen & Murray, 2018: 64, 65).

Relikvieskrinet (T8144) denne oppgaven tar for seg ble funnet på en gård i Melhus i 1906 i det som viste seg å være en dobbeltgrav. Det at dette skrinet ikke ble dekonstruert, men fikk forbli helt, tyder på at den kan ha hatt en spesielt stor verdi for kvinnen som eide det. (Heen-Pettersen & Murray, 2018: 53). Skrinet er datert til 600- eller 700-tallet. Dateringen er basert på stil og teknikk som er brukt, samt dateringen av de andre funnene i graven. Materialet

skrinet er laget av tre med plater av bronse utenpå. Den er formet som et avlangt hus, der lokket er formet som et tak. På de lengste målene er skrinet 83mm høyt, 118mm langt og 47mm bredt. Det er flere elementer ved skrinet som i dag mangler, og det er vanskelig å si hvordan tilstanden var da det ble lagt i graven. På forsiden av skrinet finner man det meste av dekoren. Her hadde den tre runde beslag, to på boksen og et på lokket. Disse beslagene besto av en bronsering eller ramme som var festet til en separat plate av dekorert messing. Platene er dekorert i La Tène stil, og består av en stemplet trumpet-spiral ornament (Heen-Pettersen & Murray, 2018: 59, 60, 61).

Figur 3: Relikvieskrin fra Melhus T8144. Foto: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet

3.5 Sverd L

Sverd er en ganske vanlig funngruppe fra vikingtiden og utgjør også en betydelig del av importfunnene. Til den dag i dag bruker vi fortsatt Jan Petersens typologi av vikingsverd fra 1919. Petersen delte sverdene inn i typer fra A til Æ, samt flere særtypen. Typene er basert på en kronologisk utvikling hvor A og B er fra sen merovingertid og Æ er fra 1000-tallet. De forskjellige typene er først og fremst basert på formen og dekoren på hjalt og knapp. Dermed kan enkelte sverdtyper også inkludere både eneggede og tveeggede sverd. En klar indikasjon på at sverdene er importert, er når de har innskrift på klingens med bokstaver fra det latinske alfabetet, og dekor på hjalt og knapp i karolingisk og angelsaksisk stil. Av de forskjellige sverd-typene, så er det type K og L som man er helt sikre på at er importerte, hvor type L har sin opprinnelse i angelsaksisk område. Dette er på grunn av at dekoren er forskjellig fra nordiske stiler (Solberg, 2019: 228).

I Trøndelag er det funnet fem sverd av type L. To av sverdene blitt funnet i mannsgraver, mens ett er funnet i en grav som ikke er blitt kjønnsbestemt. De to resterende sverdene er løsfunn. Sverdene som er inkludert i oppgaven er: T4485 fra Bjørken, Stjørdal; T6028 fra Steinvik, Stjørdal; T566 fra Sundnes, Inderøy; T17514 fra Rosvold, Verdal og T16054 fra

Heggestrøa, Steinkjer (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A). Sverdet fra Steinkjer er det eneste av de fem sverdene som ikke er et komplett sverd av typen L. Dette sverdet er en blanding hvor kun øvrehjaltet, knappen og et lite stykke av grepet er av type L i Trewhiddlestil. Sverdet består dermed av deler av et angelsaksisk sverd som har blitt gjenbrukt i produksjonen av et nytt sverd i Norge (Heen-Pettersen, 2013: 62).

3.6 Bronsekar

Det er en del faglig uenighet om bruken av bronsekar og om de har tilhørt den kirkelige eller profane sfæren. Noen forskere mener at hengende bronsekar kan ha blitt brukt til liturgisk håndvask i irske kirker og klostre, men de kan også ha vært brukt som vaskefat av den rike delen av befolkningen. En tredje forklaring er at de har blitt bruk som oljelamper. Denne forklaringen er basert på at man i Irland brukte lignende hengelamper frem til 1800-tallet. I Skandinavia har trolig bronsekarene hatt en allsidig bruk. I det ene funnet i Trøndelag, i graven fra Gjeite, Levanger, så ble et bronsekar funnet sammen med to drikkehorn. Dette kan vise til at karet ble brukt som en del i et sett drikkeutstyr (Heen-Pettersen, 2013: 59).

Figur 4: Bronsekar T20913:1. Foto: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet

I Norge er det funnet 29 eksemplarer av 'sene' insulære hengekar av bronse. De som er funnet i Norge er av en litt større størrelse med en diameter på 26cm til 46cm, noe som tilsier at de ble produsert på 700- eller 800-tallet. Hengekarene er blitt funnet i kvinne- og mannsgrover som dateres fra starten av vikingtiden til midten av 900-tallet i Norge. Det er også funnet 29 "vanlige" bronsekar i Norge. Disse karene opptrer oftere i kvinnegrover, og de fleste av grovene dateres til første halvdel av 900-tallet (Heen-Pettersen, 2020: 2, 3). De hengende og ikke-hengende bronsekarene som er funnet i Trøndelag og som denne oppgaven tar for seg, inkluderer: T1342 fra Eggen, Levanger; T4623 fra Steinvik, Bjugn; T21080:1 fra Gjeite, Levanger; T20913 fra Skei, Steinkjer og T12745b fra Alstadhaug, Levanger (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

3.7 Bronseøse

Det er funnet 15 importerte bronseøser i Norge. Av de som kan kjønnsbestemmes er åtte funnet i kvinnegraver og kun en fra en mannsgrav. Gravene strekker seg fra slutten av 700-tallet til første halvdel av 900-tallet (Heen-Pettersen, 2020: 4). Øsene kommer mest sannsynlig fra Irland. Også med denne funngruppen er det uenighet om den opprinnelige bruken. Det er blitt foreslått at øsene har blitt brukt i kirken, men også at de har vært en del av sett med drikkeutstyr i en ikke-religiøs kontekst. Flere av bronseøsene og bronsekarene har blitt funnet sammen, noe som tyder på at de har vært del av et sett (Heen-Pettersen, 2013: 60). I Trøndelag er det blitt funnet fem bronseøser: T15077b fra Kongshaug, Stjørdal; T4621 og T4622 fra Steinvik, Bjugn; T20913:2 fra Skei, Steinkjer og T18027a fra Øksnes, Steinkjer (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

3.8 Trebøtte med bronsebeslag

Det er også blitt funnet insulære trebøtter med bronsebeslag i Skandinavia. Dette er en veldig sjelden funngruppe med kun åtte i hele Skandinavia, hvor syv er funnet i Norge (Heen-Pettersen, 2013: 60). De fleste av bøttene er funnet i kvinnegraver fra 800-tallet. Kun én av bøttene er funnet i en mannsgrav, også fra 800-tallet. Bøttene er vurdert til å ha sin opprinnelse i Irland og den nordlige delen av Storbritannia (Heen-Pettersen, 2020: 4, 5). I Trøndelag er det blitt funnet tre insulære bøtter med bronsebeslag: T497 fra Halsan, Levanger; T20913:3 fra Skei, Steinkjer og T4624-T4625 fra Steinvik, Bjugn (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

Figur 5: Trebøtte med bronsebeslag T497.
Foto: Ole Bjørn Pedersen, NTNU
Vitenskapsmuseet

3.9 Drikkehorn

Insulære drikkehorn er også en sjelden funngruppe. Det er funnet rester av drikkehorn i 19 graver i Norge, og omtrent en tredjedel av disse er funnet i Trøndelag (Heen-Pettersen, 2013: 58). Det er også gjort funn av drikkehorn i norrøne graver i Skottland og Irland, samt noen løsfunn i England, Irland og Norge. Drikkehornene var knyttet til eliten og det øverste sjiktet. I Irske lovtekster og andre skriftlige kilder, så kan man lese om hvordan det å by på alkoholholdige drikker var en viktig del av det å knytte sosiale bånd og allianser mellom

eliten, og mellom eliten og deres følgere. På grunn av dette så kan drikkehornene ha vært en passende gave mellom to parter (Aannestad & Glørstad, 2017: 167).

Figur 6: Drikkehorn T27095. Foto: Åge Højem, NTNU Vitenskapsmuseet

De fleste drikkehornbeslagene som er funnet i Norge er datert til 800-tallet, men det er også gjort funn av drikkehorn fra graver som tidfestes til 900-tallet. Drikkehornene opptrer hyppigst i kvinnegraver. Den rike kvinnegraven på Gjeite, Levanger inneholdt to drikkehorn (T21080:7,8), noe som er ekstremt sjeldent. I Trøndelag er det kun et drikkehorn som er funnet i en mannsgrav, og det er drikkehornet fra Voll, Overhalla (T1184) (Heen-Pettersen, 2013: 58). De resterende drikkehornene som er funnet i Trøndelag og som er inkludert i denne oppgaven er T6373 fra Varøy, Nærøy; T8533 fra Huseby, Skaun; T9591 fra Fasteraunet, Stjørdal; T27585 fra Storset, Skaun og T27095 fra Vollan, Melhus (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A).

4. Analyse av graver

I dette kapitlet skal oppgaven ta for seg gravskikk i vikingtiden, samt et utvalg av vikinggravene i Trøndelag med insulære gjenstander for å teste påstandene om at de insulære gjenstandene var luksusgjenstander som var eid av mennesker i det høyere sjiktet, og hvordan de eventuelt kan koble kjønn med viktige sosiale roller i samfunnet. For å vurdere verdien til de forskjellige gravene skal jeg bruke Lotte Hedeager (1978) sin AOT-modell.

I vikingtiden i Norge var det vanlig med både branngraver og ubrente graver. Gravene kunne være konstruert som hauger og røyser, og de kunne enten være runde, ovale eller avlange. Ofte var de lagt på steder som var godt synlige, som for eksempel ved tunet eller veien til gården. Som regel var branngravene brannflakgraver. Det vil si at brente bein og gjenstander, og kull og aske fra likbålet ble spredd utover et 1-1,5 meter vidt flak eller i en grop. Oppå flaket eller gropen ble det konstruert et gravminne etterpå. I noen tilfeller ble personen begravd i en trekiste, og enda sjeldnere i en steinkiste. I vikingtiden ble det også vanligere

med båtgraver. Fra denne perioden er det funnet 120 ubrente båtgraver i Norge, samt 35 tilfeller med brente båtgraver (Solberg, 2019: 222-223).

Utover vikingtiden økte stadig mengden av utstyr i branngraver. I de ubrente gravene ble den døde lagt fullt påkledd i en sovende stilling, utstyrt med personlige gjenstander som draktutstyr, smykker og våpen. Ved fotenden av graven ble bruksting og redskaper plassert. Den døde ble også ofte begravd med hund og hest, og kjøre- og rideutstyr. Mengden utstyr er som regel det samme i branngraver og utbrente graver. Likevel ser man ofte en klar forskjell på kvinnegraver og mannsgraver. Kvinnegravene er som regel utstyrt med smykker og prydsaker som glassperler og spenner av bronse. Spesielt funn av skålspenner er en vanlig måte å bestemme kvinnegraver på. I de rikere kvinnegravene er det forekomme spenner av sølv, samt tekstilredskaper, kjøkkenutstyr og enkelte jordbruksredskaper. Mannsgravene er kanskje mest gjenkjennelige ved at de er utstyrt med våpen. Det kan være alt fra ett våpen til et fullt sett. I noen sjeldnere tilfeller kan det også være flere enn ett våpen av hvert slag. Andre gjenstander som er vanlige å finne i mannsgraver er jordbruksredskaper, snekkerredskaper og smedredskaper, samt hesteutstyr. Av båtgravene i Norge så er det mulig å kjønnsbestemme 149 stykker. Av disse så er 38 kvinnegraver, og 12 graver hvor en man og er kvinne er gravlagt sammen (Solberg, 2019: 223). Den mest kjente og innholdsrike av båtgravene som er funnet til dags dato, er Osebergskipet hvor to kvinner ble gravlagt sammen (Jarman, 2021: 131, 132).

4.1 Graver i denne oppgaven

De fleste av de insulære gjenstandene i denne oppgaven er blitt funnet i graver: 50 av totalt 67 gjenstander. Disse insulære gjenstandene er fordelt på 35 vikingtidsgraver i Trøndelag. Av gravene kan 30 kjønnsbestemmes og 21 av dem er kvinnegraver, mens kun 9 er mannsgraver (Heen-Pettersen, 2022: Appendix A). For å diskutere hvorvidt insulære gjenstander var luksusgjenstander og ble brukt av folk i det høyere sjiktet, og hvordan dette henger sammen med kjønn, så skal jeg trekke frem og se på et utvalg av gravene. Dette utvalget inkluderer noen av de rikeste gravene og noen av de fattigste gravene med insulære gjenstander i Trøndelag. For å vurdere hvor rike og fattige gravene er, så skal jeg bruke Lotte Hedeagers AOT-verdi.

4.2 AOT-verdi

AOT står for antall oldsaks-typer, og er en måte å vurdere den økonomiske og sosiale velstanden til personer i graver. Denne måten å vurdere graver på ble introdusert av Lotte Hedeager i en studie hun publiserte i 1978 om graver på Sjælland fra eldre og yngre romertid. Når man bruker denne metoden, teller man kun verdi ut ifra hvor mange forskjellige typer oldsaker graven inneholder, og ikke ut ifra hvor mange gjenstander det faktisk er i graven. For eksempel vil tre gullringer og en kam av bein få en AOT-verdi på 2. Verdien blir regnet på denne måten for å ha en objektiv måte å vurdere gravmaterialet på, ettersom det kan være veldig subjektivt hvilke gjenstander man synes er mest verdifulle (Hedeager, 1978: 351). Graver med en AOT-verdi på 1-3 blir regnet som fattige eller mindre rike, AOT-verdi på 4-6 tilsvarer en gjennomsnittlig grav, og graver med en AOT-verdi på 7+ regnes som en rik grav (Borøchstein, 2021: 23).

Når denne oppgaven måler AOT-verdien til gravene tar den utgangspunkt i gjenstander som har blitt bearbeidet av mennesker og lagt i graven som gravgods. Beinrester etter dyr som kan ha blitt ofret i sammenheng med begravelsen blir ikke inkludert, men rester av skinn blir inkludert da det opprinnelig kan være en skinnfell den døde er blitt lagt på. Rester etter klær som den døde er blitt gravlagt i blir ikke inkludert. Fragmenter av jern og bronse og lignende blir inkludert i AOT-verdien. Rester av konstruksjoner i graven, for eksempel nagler etter båten i en båtgrav, eller spiker etter en kiste blir ikke inkludert da de ikke regnes som gaver til den døde. Utvalget av graver blir presentert med den rikeste først og den fattigste sist.

AOT-verdi	Mindre rik: 1-3	Gjennomsnittlig: 4-6	Rik: 7+
Antall graver	10	12	13

Tabell 2: Oversikt over AOT-verdien til gravene med insulære gjenstander i Trøndelag

4.3 Utvalg av rike graver

Gjeite, Levanger, T21080:1,7,8 Bronsekar, drikkehornbeslag x2

I 1987 ble gravhaugen på Gjeite undersøkt. Graven besto av to branngraver. Den ene graven inneholdt kun et bryne, mens den andre graven var en rik kvinnegrav. Her ble det funnet et insulært bronsekar, to insulære drikkehorn, to dyreformede skålspenner, rester av et flettet sølvkjede, 88 perler, hvalbeinsplate, kam, nøkkel, kniv, rester av en kiste, fragmenter av fjær, strå og noe som kan være skinnrester. Det ble også funnet flere fragmenter av jern, bly og

kobber. Graven har blitt datert til 800 AD (Heen-Pettersen, 2013: 27). Dette er en svært rik grav som får en AOT-verdi på 13.

Melhus, Overhalla, T8144 og T6576, Relikvieskrin og bronsebeslag

Graven fra gården Melhus i Overhalla er en av de rikeste gravene fra vikingtiden denne oppgaven tar for seg. Graven var en båtgrav på ni meter, plassert på den øvre delen av en haug. Utgravningen av graven ble utført av Theodor Petersen i 1907, men de fleste av gravfunnene hadde allerede blitt funnet før dette. Det var ingen skjelettresten i graven, men basert på artefaktene så er det en stor sannsynlighet at de gravlagte var mann

Figur 7: Bronsebeslag T5676. Foto: Trond Sverre Kristiansen, NTNU Vitenskapsmuseet

og kvinne. Den mest prominente gjenstanden som ble funnet i denne graven, var et relikvieskrin (Heen-Pettersen & Murray, 2018: 55, 56). De andre gjenstandene som ble funnet i dobbeltgraven inkluderer: et insulært bronsebeslag (T6576), tre spyd, en saks, tre bronsespenner, 137 perler, en øks, en skjoldbule, et spinnehjul, og et vevsverd av hvalbein (Heen-Pettersen, 2013: 21). Til sammen får denne graven en AOT-verdi 10 og regnes som en rik grav.

Grande, Ørland, T17739 Bronsebeslag

I 1956 ble det funnet en kvinnegrav som følge av et privat gravningsarbeid på gården Grande. Graven var en flatmarksgrav. Kvinnen har mest sannsynlig blitt gravlagt i en trekiste da det ble funnet rester av morknet tre og jernnagler. Gjenstandene som ble funnet i graven inkluderer et irsk bronsebeslag, to skålspenner, to bronsenøkler, hvalbeinsplate, tre perler, kam, sigd, to kniver, jernbiter og nagler av et skrin og spiker (Heen-Pettersen, 2013: 22). Denne graven er også en svært rik grav da den har en AOT-verdi på 9.

4.4 Utvalg av fattigere graver

Bjørken, Stjørdal, T4485 Sverd

Det ble på 1890-tallet funnet et sverd av Petersen type L på Bjørken gård i Stjørdal. Sammen ble sverdet ble det også funnet et økseblad, pilspiss og en skiferhein i gravhaugen. Det har mest sannsynlig vært en branngrav ettersom det også ble funnet kullrester sammen med gjenstandene. Graven er vurdert til å være en mannsgrav fra 850-900 AD (Heen-Pettersen, 2013: 30). Til sammen får graven en AOT-verdi på 4.

Hoset, Stjørdal, T18301 Bronsebeslag

Gjenstandene fra gravfunnet på Hoset ble funnet under det som antagelig har vært en 1-2 meter høy gravhaug. I 1964 ble gravhaugen fjernet og det ble funnet et irsk beslag i form av et kors, to skålspenner, en jernring og noen brente bein. Graven er datert til å være fra 900-950AD, og den gravlagte var en kvinne. Til sammen får gravfunnet en AOT-verdi på 3 og tilsvarer en fattig eller mindre rik grav (Heen-Pettersen, 2013: 31).

Figur 8: Beslag T18301. Foto: Per E. Fredriksen, NTNU Vitenskapsmuseet

Heggestrøa, Steinkjer, T16054 sverd

I 1943 ble et av sverdene av Petersen type L ble funnet i en grav på Heggestrøa i Steinkjer. Dette er et område med flere gravhauger. I samme gravhaug som sverdet ble det også funnet en spydspiss, øks og klinknagler. Denne graven skal ha tilhørt en mann som ble gravlagt på 800-tallet (Heen-Pettersen, 2013: 22). Ettersom denne graven har tre oldsakstyper, blir den regnet som en fattig eller mindre rik grav da den får en AOT-verdi på 3.

Fossem, Steinkjer, T17535 Ringspenne

I en gravhaug på Fossem i Steinkjer ble det i 1954 funnet en ringspenne sammen med et spinnehjul og et skiferbryne. I tillegg ble det også funnet nagler i graven, men disse skal ikke ha blitt tatt vare på. Graven har ikke fått en mer nøyaktig datering enn at den er fra vikingtiden. Den gravlagte var en kvinne (Heen-Pettersen, 2013: 23). Ettersom graven kun har tre oldsakstyper, får den en AOT-verdi på 3 og tilsvarer en fattig eller mindre rik grav.

5. Diskusjon

De fleste av gravene med insulære gjenstander tyder på å være rike graver hvor den gravlagte har vært del av det høyere sjiktet og kan ha hatt en maktposisjon i samfunnet. I tabell 2 kan vi se at det er et klart flertall av graver som er gjennomsnittlige og rike, enn det er graver som er fattige eller mindre rike. Det er faktisk fler rike graver, 13stk, enn det er gjennomsnittlige graver, 12stk. Av de fattige eller mindre rike gravene er det til sammen 10stk. Likevel inneholdt de gravene som ble trukket frem som noen av fattigste, gravgods som tilsier at den gravlagte kom fra en økonomisk og sosial bakgrunn som lå høyere i samfunnet. Vi må også ta høyde for at det opprinnelig kan ha funnets flere gjenstander i gravene som har gått tapt i løpet av tiden, eller ikke blitt funnet av utgraverne.

Graven på Heggstrøa i Steinkjer har en AOT-verdi på 3, noe som tilsvarer at den er en fattig eller mindre rik grav. Den gravlagte mannen fikk med seg flere våpen og redskaper i graven. Sverdet, spydspissen og øksen kan tyde på at han kan ha vært en kriger, eller kanskje til og med en hærfører. Muligens tok han del i reisene over til De britiske øyene og tok del i plyndring, krigføring og handel der. Likevel trenger ikke det at han ble gravlagt med et sverd bety at han var en kriger. Flere fagfolk mener at sverd kan ha flere funksjoner og kan være et statussymbol eller symbol på politisk makt. Sverd av Petersen type L kan betegnes som praksverd, og de har dermed en større symbolsk betydning hvor de viser til eierens sosiale status og makt (Heen-Pettersen, 2013: 62). Den gravlagte mannen på Bjørken gård hadde tilsvarende gravgods som mannen fra Heggstrøa. Han ble også gravlagt med sverd av type L og øks, men med pilspiss i stedet for spydspiss og en AOT-verdi på 4. Dermed kan det hende at begge mennene kan ha hatt lignende liv og bakgrunn. Selv om disse gravene har vært blant de mindre rike, så kan vi likevel argumentere for at mennene kan ha hatt en høyere sosial stilling i samfunnet.

Graven på Hoset fikk også en AOT-verdi på 3. Denne graven er blitt kjønnsbestemt til å tilhøre en kvinne ettersom gravgodset inkluderte to skålspenner – den vanligste måten å bestemme en kvinnegrav på. Det ble også funnet en jernring og et irsk beslag av bronse i graven. Bronsebeslagene er den vanligste funngruppen av insulære gjenstander i Trøndelag. Kanskje tyder dette på at denne gjenstandstypen har vært mer tilgjengelig for ‘vanlige’ folk. Eller at beslagene fortsatt tilhørte folk som stod høyere i samfunnet, men at de ikke trengte å høre til den øverste eliten. Likevel så er det gjort funn av insulære bronsebeslag i både de

rikeste gravene, som graven fra Melhus, og de fattigere gravene. Grunnen til at denne funngruppen er størst, kan vi prøve å spore tilbake til beslagenes opprinnelse på De britiske øyer. Da vikingene tok turen over havet på jakt etter eventyr og rikdom, så var klostre og kirker lette bytter med store fortjenester. Mange av de kirkelige gjenstandene som bøker og relikvieskrin var dekorert med detaljerte beslag. Disse var det lett for vikingene å demontere og dermed kunne de ta med et større antall av beslagene tilbake til hjemlandet. Det at bronsebeslagene fantes i større mengder og var lette å ta med seg kan være grunnen til at de er den største funngruppen i Trøndelag. Det kan også bety at selv om de var prangende og kunne sende et budskap om den sosiale posisjonen til de som bar disse beslagene, så var det ikke bare nødvendigvis den øverste eliten som hadde tilgang til dem, men kanskje også folk som stod litt høyere økonomisk stilt i samfunnet enn majoriteten. Dermed så kan man argumentere for at kvinnen i graven på Hoset ikke nødvendigvis tilhørte den øverste eliten, men at hun kan ha tilhørte en familie med god økonomi.

Den fjerde graven som er trukket frem som en av de fattigere i denne oppgaven, er gravhaugen på Fossem i Steinkjer. Også denne graven har en AOT-verdi på 3. Den gravlagte kvinnen fikk en insulær ringspenne, et spinnehjul og et skiferbryne med seg i graven. Som nevnt tidligere i teksten så var ringspennene statussymbol i Irland og ble brukt innenfor det irske aristokratiet allerede før vikingene brakte dem med seg til Skandinavia. Det er gjort mange funn av ringspinner i Norge ettersom vikingene fra siste halvdel av 800-tallet begynte å produsere dem lokalt. Likevel er det langt færre ringspinner av insulær opprinnelse i Trøndelag: kun tre stykker. Ringspennen som er funnet på Fossem (T17535) er rikt detaljert og består av bronse med sølvbelegg. Kvinnen som bar denne spennen vil ha blitt lagt merke til, og prydgjenstanden ville ha kommunisert hennes sosiale plass i samfunnet, eller hennes forbindelse til De britiske øyer. Selv om det kun er funnet noen få gjenstander i graven, så er det fortsatt en god sjanse for at kvinnen tilhørte en del av samfunnet som stod høyere sosialt enn de fleste. Kanskje ringspennen var en indikasjon at kvinnen var i en maktposisjon, eller spilte en viktig rolle i samfunnet. Det er fullt mulig at det er deler av gravgodset som har gått tapt, men likevel så er den insulære ringspennen en god indikasjon på kvinnens tilhørighet. Det er heller ikke hvem som helst som får æren av å bli gravlagt i en gravhaug – et tidskrevende og fysisk krevende gravmonument. Dermed er det en stor sannsynlighet at denne graven har tilhørt en kvinne av det høyere sjiktet, som kan ha hatt en viktig rolle i samfunnet.

Kvinnegraven på Gjeite er en av de rikeste gravene med insulære gjenstander i Trøndelag. Ikke bare har den en AOT-verdi på 13, men den inneholder også noen av de mest eksklusive insulære gjenstandene som er funnet i Norge. Ettersom graven er datert til å være fra rundt år 800, så må den døde ha en forbindelse til de aller første reisene mellom Norge og De britiske øyer. Kanskje hun selv tok del i reisen over havet, eller kanskje var de insulære gjenstandene gaver og suvenirer fra et familiemedlem. De insulære gjenstandene i graven inkluderer et insulært bronsekar og to insulære drikkehorn. Det å finne to insulære drikkehorn i samme grav er veldig sjeldent. Dette kan vise til at den gravlagte kan ha hatt en ekstra viktig posisjon i samfunnet, og kanskje hun har vært en ekstra gavmild og sjenerøs person da drikkeutstyr ofte settes i sammenheng med fester der man byr på drikke og forsterker sosiale relasjoner. Drikkeutstyr settes også i sammenheng med politiske relasjoner og avtaler. Kanskje denne kvinnen har hatt en politisk rolle? Resten av gravgodset som sølvkjedet, de 88 perlene og nøkkelen, samt gravhaugen i seg selv understreker at den avdøde må ha hatt en plass i samfunnet blant eliten.

Graven fra Melhus i Overhalla har en AOT-verdi på 10. Det er ikke bare AOT-verdien som taler for at det har blitt gravlagt velstående personer her, men også den ni meter lange båten de er blitt gravlagt i. Båter var tidskrevende og dyre å produsere i vikingtiden, så det var kun personer som kommer fra en rik familie, eller som har spilt en viktig del i samfunnet som fikk æren av å bli gravlagt i en. Som tidligere nevnt så er de døde en mann og en kvinne. Det er en rikt utstyrt grav, men det er kvinnen i graven som har fått den mest spennende og sjeldne gjenstanden med seg inn i etterlivet. I Norge er det kun gjort tre funn av relativt hele relikvieskrin. Dette viser til at de kan ha vært spesielt eksklusive og at kun et fåtall hadde tilgang til dem. Graven inneholdt også et insulært bronsebeslag slik som den mindre rike graven på Hoset. Dette viser til at personene i begge gravene kan ha tilhørt det samme sosiale sjiktet. Ellers så inneholdt graven flere andre statusgjenstander som våpen, bronsespenner og perler. Personene som ble gravlagt i denne båtgraven har tilhørt en høytstående del av samfunnet. Kanskje kom de fra en familie med politisk makt?

Lik som gravene fra Melhus og Hoset, så er graven fra Grande på Ørlandet en av 20 graver i Trøndelag med et insulært bronsebeslag. Denne graven er den tredje rike graven som blir trukket frem i denne oppgaven, og den har en AOT-verdi på 9. Slik som i flere av de rike gravene ble denne kvinnen gravlagt med personlige gjenstander som skålspenner, nøkler, perler, en kam og et skrin. Dette er noen av de ikke-insulære gjenstandene som går igjen i

flere av de rike gravene. Dette kan tyde på at etterlatte hadde råd til å spandere noen ekstra gjenstander av hverdagslig og kostbar sort på den avdøde.

6. Konklusjon

Det er ikke nødvendigvis så lett å vite hvordan gjenstandene fra De britiske øyer havnet i vikingenes hender, eller hvorfor noen funngrupper har flere eksemplarer enn de andre. Det finnes flere forskjellige teorier og mulige forklaringer hvor mange er sannsynlige. Det er heller ikke kun ett riktig svar som gjelder for alle. De insulære beslagene har vi allerede vært innom. Grunnen til at det finnes mange i den funngruppen er sannsynligvis at de var lette å få tak i, lette å frakte med seg, og den rike dekoren talte til vikingene. Gjenstandene som har en kirkelig opprinnelse, som beslagene og relikvieskrinet, kan vi med større sikkerhet si at havnet i vikingene sine hender ved hjelp av tvang. Kirkene og klostrene var ofte utstyrt med vakre og kostbare gjenstander, og munkene, prestene og de andre som oppholdt seg her var langt ifra krigere. Ettersom vikingene hadde sin egen tro, så hadde de nok lite respekt for kristendommen, og dermed ingen problemer med å gå løs på de kristne helligdommene. Flere av de insulære gjenstandene fikk forbli hele og ble brukt til sitt opprinnelige formål etter at de kom til Norge. Eksempler på disse gjenstandene er drikkeutstyret som drikkehorn, øser og kar. Disse gjenstandene kan vikingene ha tilegnet seg på fredelige måter, som for eksempel handel. De insulære sverdene kan kanskje ha blitt vunnet eller tatt av vikingene i kamp eller krig mot angelsaksere.

Det finnes også flere meninger og teorier om hvorfor vikingene dro på tokter og turer over havet og grunnen til at de tok med seg insulære gjenstander hjem. En mulig teori er den som handler om at vikingene trengte gods de kunne bruke som gaver. Det finnes kilder som omtaler et samfunn der gaveutveksling var en viktig del av å knytte relasjoner og inngå avtaler. Det kunne også være viktig for én i maktposisjon å være gavmild over ens følgere for å sikre lojaliteten deres. En annen teori går ut på at vikingene som dro på reise ville tilegne seg eksotiske og luksuriøse gjenstander som de kunne bruke for å oppnå prestisje i hjemlandet. Eller kanskje trengte ungarne å bygge seg opp en formue så de kunne ha råd til å betale brudeprisen og få seg den konen de ønsket. En ting er sikkert, og det er at ressurssterke personer og familier ofte er mennesker med makt i samfunnet, og mennesker som kan leve mer komfortable liv.

Gjenstander fra De britiske øyer var ofte av bedre kvalitet og med vakre utsmykninger. Dette, samt den eksotiske opprinnelsen til gjenstandene, vil ha gjort dem til etterlengtede og luksuriøse varer for vikingene. Det var ikke hvem som helst som hadde råd til å bære gylne og vakre spenner av insulære beslag, eller drikke av vakre drikkehorn. Gjennom å se på AOT-verdien til gravene med insulære funn i Trøndelag, og ta en nærmere titt på et utvalg av gravene og gravgodset, så er det tydelig at det var de høytstående personene i samfunnet som bar og brukte gjenstandene fra De britiske øyer. Dette kunne være personer med makt, krigere, familier med god økonomi, og generelt mennesker som tilhørte det øverste sjiktet. De insulære varene havnet i vikingenes hender på både fredelige måter som ved handel, men også ved å bli tatt med makt og vold. Intensjonen til vikingene kan også varieres fra å tilegne seg gods som skulle bli brukt i gaveutvekslinger, for å kunne betale brudeavgift, for å sikre en maktposisjon eller prestisje i hjemlandet, eller rett og slett for å tilegne seg en rikdom. For å konkludere, gjenstander fra De britiske øyer som er funnet i Trøndelag var verdifulle og prestisjefylte gjenstander som ble tilegnet og brukt av personer i det øverste sjiktet, og det var både kvinner og menn som kunne ha slike viktige sosiale posisjoner i samfunnet.

7. Kilder

Aannestad, H. L., Glørstad, A. Z. T. (2017). Kvinner og båtbegravelse i vikingtiden. Dronningen i vikingtid og middelalder. Scandinavian Academic Press, Oslo, 155-183.

Barrett, J. H. (2008). What caused the Viking Age? *Antiquity*, 82(317), 671-685.

Børøchstein, G. S. (2021) I døden som i livet?: Individets rolle I romertid, synliggjort gjennom personlige gjenstander og gravskikk [Masteroppgave] Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Glørstad, Z. T. (2012) Sign of the Times? The Transfer and Transformation of Penannular Brooches in Viking-Age Norway. *Norwegian Archaeological Review*, 45(1), 30-51.

Hedeager, L. (1978). Bebyggelse, social struktur og politisk organisation i Østdanmarks ældre og yngre romertid. *Fortid Og Nutid*, 1. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/73599>

Heen-Pettersen, A. M. (2013). Mellom De britiske øyer og Midt-Norge: En arkeologisk analyse av insulær kontakt og gjenstandsfunn fra vikingtidsgraver i Trøndelag [Masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Heen-Pettersen, A. M. (2022). Farin vestir and back: Social and Itinerary Perspectives an Insular objects in Viking-Age Norway [Doktorgradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Heen-Pettersen, A. M. (2020). Feasting, friendship and alliances: The socio-political use of Insular vessels in Viking-Age Norway. I *Vikings Across Boundaries* (s. 11-24). Routledge.

Heen-Pettersen, A. M., Murray, G. (2018). An Insular Reliquary from Melhus: The Significance of Insular Ecclesiastical Material in Early Viking-Age Norway. *Medieval Archaeology*, 62(1), 53-82.

Jarman, C. (2021) *Elvekonger*. Forlaget Press

Sheehan, J., Reynolds, A., & Webster, L. (2013). Viking raiding, gift-exchange, and insular metalwork in Norway. *Early Medieval Art and Archaeology in the Northern World. Studies in Honour of James Graham-Campbell*, Leiden: Brill, 809-23.

Solberg, B., (2019). *Jernalderen i Norge*. Cappelen Akademisk Forlag

Vedlegg 1: Oversikt over gjenstandene inkludert i oppgaven

(G): Funnet i grav

Ringspenner

Kvinne: T4213(G), t13711c(G), T17535(?)(G)

Bronsebeslag

Kvinne: T6418(G), T1474(G), T912(G), T9593(G), t17739b(G), t18301a(G), t17384b(G), T20913:5,6(G), T503a,b(G), t21339e(G), T6576(G),

Mann: T12337d(G), t14329d(G), t21291e(G)

Ukjent: T3341(G), T2588, t15003f(G), t16136b(G), t969a,b(G), T16336, T27635, T27922, T26417, T27216, T28051, T28221, T27742:46

Sølvbeslag

Kvinne: T16407(G), T1680(G)

Vektutstyr

Mann: T1047(G)

Ukjent: T3213, T28144:2

Relikvieskrin

Kvinne: T8144(G)

Sverd L

Mann: T16054a(G), T4485(G)

Ukjent: T6028, T566(G), T17514

Bronsekar

Kvinne: T1342(G), T4623(?)(G), T21080:1(G), T20913:1(G)

Mann: T12745b(G)

Bronseøse

Kvinne: T15077b(G), T4621(G)-T4622(?)(G), T20913:2(G)

Mann: T18027a(G)

Trebøtte med bronsebeslag

Kvinne: T497(G), T20913:3(G), T4624-25(G)

Drikkehorn

Kvinne: T8533(G), T21080:7,8(G), T9591(G) (3stk),

Mann: T1184(G)

Ukjent: T6373, T27585, T27095

Vedlegg 2: Oversikt over insulære gjenstander i gravene

Oversikt over graver: 35

Kvinnegraver: 21

Relikvieskrin: T8144

Bronsebeslag: T6418, T1474, T912, T9593, t17739b, t18301a, t17384b, T20913:5,6, t503a,b, t21339e, T6576

Sølvbeslag: T16407, T1680

Ringspenne: T4213, t13711c, T17535 (?)

(Henge) kar: T1342, T4623(?), T21080:1, T20913:1

Bronseøse: t15077b, T4621-T4622(?), T20913:2

Drikkehorn: T8533, T21080:7,8, T9591

Bronselegert bøtte: T497, T20913:3, T4624-25

Mannsgraver: 9

Bronsebeslag: t12337d, t14329d, t21291e

Sverd L: t16054a, T4485

(Henge) kar: t12745b

Bronseøse: t18027a

Drikkehorn: T1184

Vektlodd: T1047

Grav uten bestemt kjønn: 5

Bronsebeslag: T3341, t15003f, t16136b, t969a,b

Sverd L: T566

T8144 og T6576 telles som én grav. Dobbelgrav (Heen-Pettersen, 63)

T20913:1,2,3,5,6 telles som én grav.

T21080:1,7,8 telles som én grav

T497 og t503a,b telles som én grav

T969a,b telles som én grav

T9591 og T9593 telles som én grav

T4621 – T4625 telles som én grav

Vedlegg 3: Oversikt over AOT-verdien til gravene

Voll, Overhalla T1184: 18
Melhus, Overhalla T8144 og T6576: 10
Finsås, Snåsa T16407: 5
Heggestrøa, Steinkjer T16054: 3
Øksnes, Steinkjer T18027: 5
Ås, Steinkjer T12337: 4
Eggen, Levanger T1342: 7
Fossem, Steinkjer T17535: 3
Skei, Steinkjer T20913: 11
Smolan, Steinkjer T4213: 4
Kolset, Stjørdal T14329: 5
Sundnes, Inderøy T566: 1
Salthammer, Levanger T6418: 2
Gjeite, Levanger T21080:1,7,8: 13
Alstadhaug, Levanger T12745: 2
Halsan, Levanger T497, T503: 4
Island, Frostad T969: 4
Fasteraunet, Stjørdal T9591, T9593: 12
Alstad, Stjørdal T1474: 6
Re, Stjørdal T1680: 7
Værnes, Stjørdal T16136: 4
Bjørken, Stjørdal T4485: 4
Kongshaug, Stjørdal T15077: 2
Fulset, Stjørdal T912: 2
Hoset, Stjørdal T18301: 3
Steinvik, Bjugn T4621-25: 4
Tønnøl, Bjugn T1047: 5
Nes, Bjugn T13711: 8
Uthaug, Ørland T17384: 10
Grande, Ørland T17739: 9
Huseby, Skaun T8533: 8
Vang Prestegård, Oppdal T3341: 6/ doc: 1

Vang Prestegård, Oppdal T21291: 11

Vang Prestegård, Oppdal T21339: 7

Strand, Oppdal T15003: 5/ doc: 1

Fargekode:

Blå: lav AOT-verdi

Oransje: middels AOT-verdi

Rød: høy AOT-verdi

